

# Kíváncsiskodó

## Záborszky József karnagy

Elhangzott 1993. április 6-án a Kossuth Rádióban

Riporter: Holics László, Terts Márton és Varga László

Szerk.: Vogel Mária

*Kedves Igazgató úr, engedje meg, hogy bemutassam a kíváncsiskodó gyerekeket: Holics László, aki a Zeneakadémia előkészítő növendéke, Terts Márton, aki ugyancsak a Zeneakadémiára jár már. És akkor a kíváncsi kérdések: Mit jelentett a kitüntetés, a Pro Urbe, amit most Igazgató Úr munkásságának sokadik évtizede után, hetvennegyedik születésnapjára kapott?*

Nagyon jól esett, és az ember elgondolja, és visszaemlékezik azokra az eseményekre, amiből összetevődött az egész munkám, és ahogy ki tudtam fejleszteni.

*Már hetven évet töltött el muzsikálással.*

Körülbelül úgy van, mert annak idején Tokajban volt egy kis zenekar, én abban csellón játszottam nagybőgőt, a bátyáim hegedültek és brácsáztak, úgyhogy tényleg hetven éve van annak, hogy kezembe vettem a hangszert. Aztán később Tokajból fölköltöztünk Debrecenbe, ott folytattam a zenei tanulmányaimat. Szerencsére nagyon jó tanáraim voltak. Mikor Pestre fölkerültünk, egy nagyon híres művésznő kezdett el tanítani, Thomán Mária, Thomán István professzornak a lánya. Úgyhogy mikor a Zeneakadémiára kerültem Ország Tivadarhoz, már mindent tudtam.

*Tessék-e tudni mondani egy olyan kedves gyermekkori emléket, ami a zenéhez kapcsolódik?*

Nagyon sokat. Én akkor többek között cserkész is voltam, a debreceni Piaristákhoz jártam gimnáziumba, és a cserkészcsapat énekkarát én vezényeltem, először a Cserkész-indulót. Akkor tizenhárom éves voltam.

*Kit tartott József bácsi a példaképének?*

Gyermekkoromban?

*Igen, gyermekkorában.*

Természetesen engem mindig a jó hegedűsök érdekeltek. Debrecenben abban az időben járt Jan Kubelik, a világhírű hegedűművész. Elmentem meghallgatni, és bementem a művész szobába, s ott gyakorolt. Olyan hangosnak tűnt föl a hegedűje, mintha hangszóróban játszott volna. Igaz, hogy a hegedű Stradivari-hegedű volt.

*Tessék mesélni a családi körülményeiről, hány testvére volt, és édesanyjáról, édesapjáról van-e valami fontos.*

Édesapám kántortanító volt. Édesanyám olasz származású volt, és nagyon jól zongorázott, úgyhogy otthon nagyon sok zenét hallottam. Kilencen voltunk testvérek. A legidősebbik nővérem, aki számtan-fizika tanár és zongoratanár is volt egy személyben, nagyon sokat zongorázott. Úgyhogy zene hangjai mellett teltek kiskori éveim. Emlékszem

például, Elefánthy Mária szolfézs tanárnő olyan érdekes órákat tartott, hogy örömmel jártunk mindig szolfézs órára, pedig hát azt a gyerekek el szokták kerülni, ha lehet.

*Volt-e kedvenc zeneműve József bácsinak gyerekkorában?*

A mi kottánkban nagyon kevés Mozart, Beethoven szerepelt, vagy Haydn, viszont a koncerttermekben nagyon sok szép mű elhangzott. Nagyon érdekes dolog volt, mikor az első Bartók vonósnégyest hallottam ott a Zeneiskola dísztermében. A közönség fele rögtön kiment a teremből, de aki ott maradt, az jól érezte magát.

*Gondolom, hogy az a kor, amelyben József bácsinak a gyermekkorára volt, az egészen más volt, mint manapság. Az osztálytársakkal milyen volt József bácsinak a viszonya?*

Egész más légkör volt, mint most, széppé tette a fiatakorunkat a cserkészlet. Voltak a nyári táborozások, cserkész táborozások, ahol tábortűztől kezdve ebéd főzésig mindent mi csináltunk. Mi vágtuk a fát, nagyon élménydús volt. Az iskolába, amikor először beiratkoztam, az osztályfőnök azt mondta, hogy gyerekek, most ti negyvenen vagytok, figyeljétek meg, ebből csak húszan fognak érettségizni, mert annyian le fognak maradni. És tényleg úgy is volt, mert minden évben öt-hatot kibuktattak, akik nem feleltek meg, mondjuk annak a színvonalnak, amit az iskola előírt.

*Milyen tantárgyak voltak akkor?*

Első gimnáziumtól kezdve latint is tanultunk. Nagy súlyt fektettek a magyar nyelvre és a magyar irodalomra. A gimnáziumnak volt önképzőköre, ahol színdarabokat és zenei játékokat is csináltunk.

*Gyermekkorában mennyit gyakorolt a hangszerén, és mi volt a napirendje József bácsinak?*

Elég szigorú napirendem volt. Mindig egy órákor véget ért a tanítás, nem volt az, hogy hétre kellett menni, és kettőig maradtak a gyerekek. Nyolcra kellett menni és pontosan egy óráig tartott. Ezután hazamentem, ebéd után édesanyám hagyott egy fél óra játéksi időt az udvaron, labdázhattam, játszottam a pajtásokkal, és utána kezdődött a hegedű gyakorlás. Minimum másfél órát kellett gyakorolni minden nap, utána kezdődött csak a tanulás.

*Gyermekkorában volt-e olyan barátja, aki híres emberré lett?*

Volt. Lukács Pál, aki velem együtt járt Debrecenben a zeneiskolába, és ő is ugyanabban az évben került Pestre, amikor én. Lukács Pál aztán híres brácsaművész és a Zeneakadémia professzora is lett.

*Hol tetszett tovább tanulni?*

Négy gimnáziumot Debrecenben végeztem, és az ötödik gimnáziumtól, mivel akkor a zenei tanulmányaim konzervatóriumi szintre emelkedtek, és Debrecenben nem volt ilyen oktatás akkor, azért föl kellett költözzünk Budapestre. Édesanyám vállalta ezt a nagy terhet, hogy többi testvéreim taníttatása miatt is fölköltöztünk Budapestre. A Szondy utcában laktunk először. Ötödikes gimnazista voltam, amikor az István Gimnáziumba kerültem. Meg kell, hogy mondjam, hogy nagyon kevés különbség volt a két iskola között, mert hiszen a híres piarista nevelésről mindenki tudja, hogy az nagyon szigorú, és nagyon sokat vártak el a tanulóktól, de az István Gimnáziumban, bár egész más légkör volt, a színvonal szintén elég magas volt.

*Mindenki tudja, hogy József bácsi alapított egy zenekart.*

*Vagy volt-e már valamilyen kapcsolata akkor a gimnázium esetleges zenekarával?*

Abban az időben is volt az István Gimnáziumnak zenekara. Körülbelül 18-20-an voltunk benne, évenként kétszer volt koncert. Tanárunk Gruber Miklós volt, különben német-tanár volt, de nagyon jó muzsikus, és rettenetesen szigorú. Jöttek a katonazenekarból kíséretők, és tátottuk a szánkát, amikor megszólaltak a nagy fúvós akkordok. Nagyon jól éreztük magunkat. Tehát az István Gimnáziumban az én zenekaromnak volt egy előd-zenekara.

*Most is tetszik-e vezetni egy zenekart?*

Most is dolgozom annak dacára, hogy 74 éves vagyok, fiaim vették át az iskolának a hivatalos vezetését. Én, mint művészeti igazgató dolgozom, ami tulajdonképpen azt jelenti, hogy azt csinálom, amit azelőtt, csak koncerteken nem vezénylek, hanem a műhelymunkát végzem otthon.

*A Zeneakadémián milyen tanszakokat tetszett elvégezni?*

Elsősorban a hegedűt végeztem el Országh Tivadarnál, aztán a zeneszerzést is tanultam Kókai professzor úrnál, csak mikor másodéves zeneszerző voltam, behívtak katonának. Akkor már a második világháború volt, és nem adtak fölmentést. Ez teljesen megállított mindenféle zenei kapcsolatot, hiszen nemcsak katona voltam, hanem háború is volt. Az igaz, hogy benn alaktanyában énekelgettünk és elvittem a hegedűt magammal, és esténként a katona-bajtársaimnak hegedülgettem mindenfélét. Magyar nótákat is kellett játszanom.

*És végül is hogy lett Jóska bácsiból iskolaigazgató, és mikor alakult meg a mostani István Zenekar?*

A háború befejezése után a Vámigazgatóság Szimfonikus Zenekarának lettem a vezetője. Ez a zenekar nagyon jó anyagi körülmények között tudott dolgozni, és már abban az időben is négy-öt hangversenyt tudtunk tartani ezzel a zenekarral, a Zeneakadémián persze mindig táblás házakkal. Még nagyobb érdekesség az is, hogy ezt a zenekart akkor Ferencsik János is vezényelte.

*Hallottuk, hogy később Ferencsik Jánost Jóska bácsi meghívta az István Zenekarhoz is, Mi volt az első mű, amit Jóska bácsi Ferencsik János vezényletével hallott?*

Ez a nagy mű Beethoven Kilencedik szimfóniája volt, s emlékszem, hogy a negyedik tétellel kezdte a próbát.

*Marci már érdeklődne tovább is a zenekari játék, a közös munka iránt, de már Ferencsik főzeneigazgatóról szólva is hallottuk ezeket a hangokat, amik most egyre erősebben szűrődnek be a mikrofonba, Mikor jöttünk, akkor Igazgató Úr felesége azt mondta, hogy „itt van mind a hat unokám!”*

Hát ez nagy öröm. Nagyobbik fiamnak a felesége egy finn származású muzsikus, és Kálmán fiamnak pedig két fia van itt, úgyhogy most hat unoka együtt van. Különben mind a hat unoka nagyon jó hallású, és kis közös muzsikálás is történik.

*József bácsinak hogyan alakul a szokásos napi programja?*

A délelőttieim általában szabadok, amikor vagy hangszerlek, vagy komponálok, vagy pedig vannak olyan növendékeim is, akik egyetemisták, és délelőtt tudnak jönni órára. Délután pedig általában kettőtől tanítok benn a gimnáziumban, és fél hattól kezdődnek a zenekari próbák. Azt tudjátok, hogy az István zeneiskolának és konzervatóriumnak hét zenekara van, úgyhogy mindig akad valamelyik zenekarral tennivaló.

*Tetszik-e menni mostanában külföldi turnékra?*

Minden évben megyünk valahova, a legutóbb Németországban voltunk. Az idén a zenekar megy Olaszországba, és most jöttem haza Frankfurtból, ahol a Frankfurti Filharmónia zenekarát vezényeltem.

*Ha már erre került a sor, említsük meg, hogy ez csak a legutóbbi, vagy a következő esztendő külföldi útja. Dehát hány, meg hány utazása volt a mindenkor itt játszó fiataloknak Görögországtól Spanyolországon át Észak-Németországig, Finnországig.*

Majdnem egész Európát bejártuk. Olaszországban csak kétszer voltunk, de oda visszahúz nagyon a szívünk.

*Tessék felsorolni, ha lehet, olyan híres embereket, akiket ismerni, vagy barátságból ismerni tetszik.*

Hát, akik a zenekarral kapcsolatban vannak: Kovács Dénes professzor körülbelül negyven éve dolgozik velem, mint szólista. Banda Ede professzor szintén. A karmesterek közül Kórodi András volt az első, aki vállalt szereplést az István zenekarral. Ferencsik János szintén jött vezényelni, vele már rég kapcsolatban voltam. Aztán külföldről Brenton Langbein, aki a svájci Collegium Musicumnak az igazgatója. Svájcban kilenc alkalommal volt a zenekar vendégszerepelni éppen az ő kapcsolata révén. Aztán Németországból Helmut Sternbach, Karlheinz Perwer Hamburgból, Heinz Alt Lübeckből.

*Hogyha akarna József bácsi, akkor a kapcsolataival el tudna-e intézni, mondjuk két hónapon belül egy nagyobb szabású dolgot, például egy turnét?*

Nem menne két hónap alatt, mert legalább egy éves viszonylatban kell külföldön megteremteni a kapcsolatot. Még Magyarországon sem lehet, hogy két hónap alatt valamit összehozzunk, mert most már szerencsére itt is egy évvel előre dolgoznak a műsorokban. Viszont állandó kapcsolatunk van folyamatosan mindig valamelyik külföldi partnerrel, így lehet azt megcsinálni, hogy állandóan utazhasson a zenekar.

*Mi az, amire Jóska bácsi a legszívesebben emlékszik vissza az életében?*

Legszebb az, amikor egy olyan muzsikus visszajön, aki magától elment valamelyik más zenekarba. Ez nagyon sokszor előfordult az életemben, olyan, mint amikor a tékozló fiú visszatér, és mondja: apám, fogadj be.

*Indítottam a beszélgetést, akkor tessék megengedni, hogy zárjam is egy utolsó kérdéssel, ami talán egy kicsit mindezekhez kapcsolódik, amiről most szó volt: Igazgató Úr, mi az az életéből, amit örökösen hagyja szívesen faira is, vagy talán örökösen is hagy?*

Már örökösen hagytam, már egész kora gyermekkoruktól kezdve mellettem dolgoztak. Először, mint zenekar tagok, aztán később, amikor Zeneakadémiára jártak, nem két kezem volt, hanem hat kezem, mert a fiaim talán többet tudnak, mint én. Lajtha Frig miséjét, amit a szorongattatás éveiben írt, Kálmán fiam vezényli lemezen.